

SPAŠAVANJE VRIJEDNE ARHIVSKE GRAĐE IZ RATOM ZAHVAĆENOG POKUPSKOG – Spomenica Župe Sv. Ladislava u Pokupskom (1771-1871)

Među dragocjenom arhivskom građom koju je Arhiv Hrvatske uspio spasiti u posljednje vrijeme s ratom ugroženih područja Banije i Pokuplja, svakako spada i arhivska građa župnog ureda u Pokupskom. U petak, 13. rujna 1991. godine posjetio sam velečasnog gospodina Matiju Jurakovića, župnika pokupskog i zamolio ga da dopusti mikrofilmiranje najdragocjenije građe župnog arhiva. U pitanju je bilo nekoliko starih matičnih knjiga, popisa duša (Status animarum) te spomenica (Liber memorabilium).

Spomenica Župe Pokupsko započinje godinom 1771., koja je zapisana na prvoj stranici takozvanog "Protocolum sive Adversaria". Čitajući prve zapise iz 1771. godine, doznajemo da je Pokupsko bilo dobro zagrebačkih biskupa, a 1771. biskupa Ivana Krstitelja Paxija. Protokol, tj. zapisnik najvažnijih zbivanja za Župu Pokupsko započeo je pisati župnik Vincent Kalafatić 12. srpnja 1784. godine. On nas izvješćuje da je prije upisa podataka u Protokol sam paginirao Spomenicu, a na kraju ostavio prazne stranice za abecedno kazalo predmeta. Listajući Spomenicu, primjećujemo da su u nju uneseni prijepisi kraljevskih odredbi, odredbi Hrvatskog kraljevskog vijeća, te zagrebačkih biskupa i arhidakona.

Osim manjih oštećenja na koricama, Spomenica je relativno dobro sačuvana, tekst je čitljiv, a hrbat uvezan u kožu. Pisana je uglavnom latinskim jezikom, a manji dio pisan je hrvatskim jezikom. Na samim koricama nalazi se naljepnica (6x5 cm) s tekstom: "Protocoll sub B - Liber memorabilium". Vidljivo je kako je prvotno bilo napisano samo "Protocoll sub B", a naknadno je svježijom tintom dodano "Liber memorabilium". Prvi je naslov točniji jer se doista radi o prijepisima raznih "Mandata", "Consilia", "Monita", dakle o upisu prijepisa naredbi, savjeta, napomena, uputa, cirkularnih pisama i sl., što je karakteristično za propise svakog župnog ureda. Upravo to, naglasio je i župnik Vincent Kalafatić u svom uvodnom tekstu.

Iz Šematizma katoličke crkve saznajemo da je Župa Pokupsko osnovana 1656. godine, a prvi njezin župnik bio je Nikola Farkašić. Vjerujemo da su podaci uzeti iz Spomenice Župe Sv. Ladislava, Pokupsko.

Prva crkva u Pokupskom bila je drvena, a kako se nalazila tik uz obalu Kupe, često je stradavala od poplava. Stoga je 1739. godine zaključeno da se sagradi moderna crkva od kamena. Iz zapisanih podataka doznajemo da je građena sedam godina, a posvećena je 1746. godine patronu Sv. Ladislavu, hrvatsko-ugarskom kralju. Crkva je građena u vrijeme biskupa Jurja Branjuga, koji je kao zagrebački biskup i opat topuski upravljao vlastelinstvom Pokupsko.

Spomenica sadrži samo manji dio kronike Župe Pokupsko za period 1822-1871. godine, dok se veći dio odnosi na prijepise različitih odredbi o kojima je već bilo riječi. Tek na 425. stranici počinju se redati podaci iz duge povijesti Župe Pokupsko, na 430. stranici spominje se godina 1656., iako knjiga započinje 1771. godinom, pa se iz toga može zaključiti da su podaci naknadno upisivani. Na stranici 430. nalazi se popis

pokupskih župnika od 1656. do 1821. godine, od prvoga župnika, Nikole Farkašića do četrnaestog po redu, Ivana Krstitelja Kralja 1821. godine. Popis je načinio arhidakon pokupskog arhidakonata 1823. godine. Sljedeća stranica donosi popis kapela Župe Pokupsko. Među prvima spominje se kapela u Hotnji, zatim kapela Sv. Trojstva s druge strane Kupe, koja je nekoć bila župa, a 1710. godine je pripojena Župi Pokupsko, zatim kapela Sv. Barbare u pokupskoj kuli, kapela Sv. Ivana Nepomuka u desnoj kuli iz koje je oltar prenesen u Solinu, na desnu obalu rijeke Kupe. Posjed Hotnja je 1713. godine pripao Župi Kravarsko, a Roženica i Strezojevo Župi Pokupsko.

Interesantno je da u Spomenici nalazimo i popise ljudi iz pojedinih sela i samog Pokupskog, koji su bili zaduženi za održavanje crkve, crkvenog dvorišta, župnog dvora, groblja te sjenokoša i vinograda.

Zapaženo mjesto zauzimaju kopije pisama pokupskog župnika Ivana Brigljevića. On je svoja pisma upućivao susjednim župnicima, obavještavajući ih o pojedinim zahvatima na crkvenim objektima, te od njih u tu svrhu tražio ili posuđivao novac. U nekoliko pisama tražio je na posudbu knjige i to prije svega pravne tematike. Iz svega proizlazi da je župnik Brigljević bio natprosječno inteligentan čovjek koji se pored duhovne pastve bavio i kulturnim radom, što je vidljivo iz njegove korespondencije s poznatim ljudima onog vremena. Za potrebe svojih župljana izrađivao je genealoška stabla, među ostalima za obitelj Kos (Ivan i Helena). Brinuo se i za svoje podanike. U Spomenici je zapisano da je 1818. godine iz Gladovca Pokupskog pobjegla neka Helena, rođena Skrbín, udova Ogulíneć. Župnik se pobrinuo za ljude koji su ju imali tražiti, te za njihove potrebe izradio detaljni opis bjegunice.

Uz spomenutog župnika Brigljevića, podaci koje je u Spomenicu zapisivao župnik Pavao Stoos zauzimaju veoma zapaženo mjesto. Pavao Stoos, pjesnik i Ilirac, iako daleko od Zagreba, održavao je veze s najpoznatijim Ilircima pa tako spominje Ljudevita Gaja, Ljudevita Vukotinovića, Antuna Rubida, Ivana Kukuljevića, Pavla Karlovića, Ambrozija Vranicanija i dr. Opisao je i tragične događaje koji su se zbili 1845. godine, poznatije kao "srpanjske žrtve". Pavao Stoos upravljao je kao župnik pokupskom župom od 1842. do 1862. godine, kada ga zamjenjuje Stjepan Pavić. Zapise P. Stoosa treba svakako pažljivo pročitati jer je njihov sadržaj važan za povijest onoga vremena. Tečnim latinskim jezikom detaljno je opisao godine 1843., 1846. i 1847., a od 1848. godine nastavlja pisanje na hrvatskom jeziku. Svi ti tekstovi su pravo književno i povijesno remek djelo. Malo tko je tako jezgrovito opisao banovanje Josipa Jelačića. Zanimljivo je da je P. Stoos zapisao datum 12. rujna 1848. godine, kada ban Jelačić prelazi preko Drave kod Varaždina sa svojom vojskom od 40.000 ljudi. Ovdje ne možemo dati detaljniji opis događaja, već to ostavljamo znatiželjnicima koji će se sigurno željeti upoznati i s drugim zapisima iz pera P. Stoosa koji se nalaze u ovoj Spomenici.

Župnik Pavao Stoos bio je često napadan od svojih protivnika Madžarona, koji su ga optuživali pred zagrebačkim biskupom. Zbog svega toga posjetio ga je i vizitator Zagrebačke biskupije i zatražio izvještaj o

njegovom radu. Vizitator je bio ugodno iznenađen kad je od župljana doznao kako je Pavao Stoos vrlo revan kao duhovni otac župe, te marni gospodar crkvenih dobara. Za njegova župnikovanja crkva se nekoliko puta popravljala, jednako tako i župni dvor te gospodarske zgrade, od kojih je neke dao sam izgraditi. U kapeli Svih Svetih izrađena je slika, kao i slika Sveta tri kralja u Roženici, za što je unajmio tada poznatog slikara Wallenika.

Župnika P. Stoosa nasljeđuje Stjepan Pavić, koji je nastavio s jednakim žarom upravljati župom Pokupsko. I ovaj je župnik upisivao u Spomenicu najznačajnije događaje svoga vremena. Tako je zapisao i godinu 1868., najpoznatiju po zaključivanju Hrvatsko-ugarske nagodbe. Zapisivao je i sve preinake, odnosno popravke na crkvi, župnom dvoru i gospodarskim zgradama. Posebno mjesto zauzima zapis iz 1870. godine kad je Franjo Josip I. imenovao Josipa Mihalovića zagrebačkim nadbiskupom, a baruna Raucha banom. Spomenica završava 1871. godinom kada je na zvoniku crkve prvi put udario sat, što je popraćeno pjevanjem i pucanjem iz mužara. Sat je naručio župnik S. Pavić od Dragutina Železnika iz Samobora, a plaćen je, kako je zapisano u Spomenici "ravnih 500 forinti".

U Spomenici je dosta tekstova posvećeno zagrebačkim biskupima, a posebno mjesto zauzima zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac.

Preostali dio Spomenice bio je predviđen za predmetno kazalo od slova A do Z, ali je obrađen samo mali dio abecede.

Omeđeni vremenom i prostorom, nismo u mogućnosti prikazati sve zanimljive događaje zapisane u Spomenici, ali se nadamo kako je i ovo malo što smo naveli dovoljno, da se budući istraživači pozabave Spomenicom župe Sv. Ladislava u Pokupskom, za koju se dugo vremena smatralo kako je izgubljena. Upravo informacija o nestanku Spomenice ponukala je Višnju Huzjak, ravnateljicu Muzeja Turopolja, Velika Gorica, da ispita istinitost njezina nestanka.

Napominjemo ovdje, da su prvi izravni napadi na mjesto Pokupsko započeli 2. listopada, a već su 3. listopada, ne poštivajući istaknuti znak Haške konvencije na crkvi, naši neprijatelji zapaljivom granatom pogodili kupolu tornja. To je zaprepastilo mještane, župnika velečasnog Matiju Jurakovića, ali i osoblje Muzeja Turopolje Velika Gorica i osoblje "Glasnika Turopolja" Velika Gorica.

Uz požrtvovni rad jedne hrabre ekipe u kojoj su aktivno sudjelovali i naši ratnici, prenijet je najveći dio opreme iz crkve, posebno glavni, dragocjeni barokni oltar iz 18. st., na sigurno mjesto.

Uz podršku republičkih i gradskih ustanova za kulturu, koji su financirali evakuaciju opreme, 15. listopada 1991. otvorena je u Velikoj Gorici izložba predmeta, kipova, sa znakom Haške konvencije izrešetanim mecima, pod naslovom "POKUPSKO 1991". Za ovu priliku objavljeno je posebno izdanje Muzeja Turopolje, Glasnika Turopolje i župe Pokupsko. U ovom posebnom broju sudjelovao sam osvrtnom na spašavanje arhivske građe, te opisom sadržaja iz Spomenice župe Pokupsko.

Martin Modrušan